

על "אישה באבטיח" / נורית זרחי

מתוך "מחרוזת" – פרקי ספרות לביה"ס היסודי, מד"ל חלק ד', ת"ל, ירושלים, תשמ"ו

על השיר

השיר הוא שיר אבסורדי, הומוריסטי; נושאו הוא מציאת מקום מגורים נאות. האבסורד נוצר בשיר על ידי שני משפטים: משפט הפתיחה, "אישה אחת גרה בתוך אבטיח גדול נורא", והביטוי "רק חדרון בתוך גזר ארוך אבל צר". עניין מציאותי ופרוזאי של מגורים נעשה אבסורדי בגלל מקום המגורים הבלתי-סביר. האבסורד מתעצם על ידי הצבת ניגודים, על ידי התייחסות מובנת מאליה למגורים הבלתי-אפשריים באבטיח ובגזר ועל ידי תיאור עשייה אמיתית בתנאים בלתי-מציאותיים.

יסוד הומוריסטי נוסף הוא השימוש במשפטים החסרים. לא תמיד ברור מה היחס ביו החלקים השונים במשפט. לדוגמה:

אישה גרה בתיך אבטיח גדול, נורא,

לא ברור אם "נורא" הוא מתאר שני בצד המתאר "גדול", או שזוהי הבעת דעה על כל הביטוי "אישה גרה בתוך אבטיח גדול".

ועוד דוגמה:

לתור הגזר הכניסה רק רבע

כיסא

וחתול

ושרפרף.

האם ה"רבע" חל גם על החתול ועל השרפרף?

או: וחתול שיצוד עכברים

היא גידלה בפינה.

בפינה של מה? של האבטיח?

סיומו של השיר מביא את האבסורד לקיצוניות, הן מבחינת התמונה הנוצרת – רבע כסא וחתול וקצה אפה של אישה, שרק הם נכנסו לגזר - והן מבחינת המשתמע מכך: קיומם הסמלי (רק רבע כיסא) של החפצים חשוב יותר מן השימוש בהם, והם חשובים יותר מאשר מגוריה של האישה עצמה בבית.

תחושת אי-הקביעות נוצרת גם על ידי אמצעים צורניים: שורות שאורכן שונה, בתים ומבנה תחבירי המאפשרים פירושים שונים.

כן יש בשיר אווירה של פעילות ודינמיות הנוצרת על ידי סדרה של פעלים רציפים: "חתכה... חצבה... תלתה... חקרה... שאלה... לא מצאה..."

השיר הומוריסטי, והתמונתיות שבו ודרכי עיצובו מגבירים תחושה זו. אך כמו בראיות הומוריסטיות רבות יש כאן ראייה הומוריסטית של תופעה שיש בה מן העצבות: האישה גרה בכל פעם במגורים זמניים. והתהליך שחל בשיר אינו מצביע על הטבת תנאים, אלא על הרעתם. האישה אינה "מתייאשת". היא משקיעה מאמצים רבים בהתאמת עצמה וחפציה לתנאי המגורים החדשים (ראה ריבוי הפעלים), והיא יוצרת מהר אווירה ביתית על ידי עיצוב הדירה והצבת חפציה האישיים. פעילותה הרבה, הדינמיות שבחיפושיה ובאופן שבו היא מתאימה את החפצים, וכן חוסר תגובתה מאפשרים לקורא מגוון של התייחסויות לשיר.

פעילויות

אופיו ההומוריסטי-האבסורדי של השיר מתאים לפעילויות שיוצעו להלן:

הילדים יציעו עוד אפשרויות של מגורים בתוך מעונות אחרים, ברוח המעונות שזכרו בשיר (צמחים): הילדים ישערו היכן המעון, באיזה צמח, מה גודלו ומי השכנים. הם יעשו זאת בציור, בכתיבה או בסיפור.

אפשר להדגים על ידי קריאה בקול את המקצב של השיר וגם חלק מאמצעיו הצורניים; למשל: הקריאה לא תהיה שוטפת משום אורכן המשתנה של השורות ובגלל החריזה הלא-סדירה.

אפשר להקליט ילדים ומבוגרים קוראים את השיר קריאה פרשנית ולהאזין להקלטות. כך נוח מאוד לעקוב אחר האינטרפטציות השונות. אחרי ההאזנה להקלטות אלו כדאי גם להאזין לביצועים מקצועיים, כמו למשל התקליט "שירו אחריי" עם חוה אלברשטיין, המלווה ספר בשם זה בהוצאת "כתר לי". בתקליט זה ההומור והאבסורד מודגשים על ידי הדרך שבה הזמרת שרה ביטויים שונים בשיר, כגון "גדול, נורא", "נסתיימה העונה". הרוצים לזמר את השיר ימצאו את תווי הלחן באותו ספר.

איורים לשיר

ניתן לאפשר לילדים לצייר את "הדירה באבטיח" ואת "הדירה בגזר" או בתים נוספים שיכולים לעמוד לרשותה של האישה עם תום עונת הגזר ((מעניין יהיה לעקוב במה יבחרו הילדים – בבית שהוא קטן מגזר או אולי בבית מסוג אחר).

מתוך ההתבוננות בציורי הילדים ניתן לראות באיזו מידה מבטא כל ציור את אוירת ההומור ואת האבסורד ולהתייחס לכך.

משמעות ותחביר

אפשר לעמוד על הקשר בין התחביר לבין המשמעויות. זאת על ידי בדיקת התוכן המפורש של השיר. הילדים ישאלו או יישאלו שאלות פשוטות ביותר ברמת התוכן המפורש ביותר, כך כשינסו לענות, יסתבר שהתשובות אינן פשוטות כל כך.

דוגמאות לשאלות ולתשובות אפשריות:¹

ש : היכן גרה האישה?

התשובות יכולות להיות אלה :

ת 1 : באבטיח גדול נורא.

ת 2 : היא גרה באבטיח גדול, וזה נורא.

ש : היכן היא גידלה את החתול?

ת : בפינה.

ש : מה נורא?

תשובות אפשריות לפי תוכן השיר :

ת 1 : האבטיח גדול נורא.

ת 2 : נורא שהיא גרה באבטיח, שעוד מעט יתייבש או יקטפו אותו.

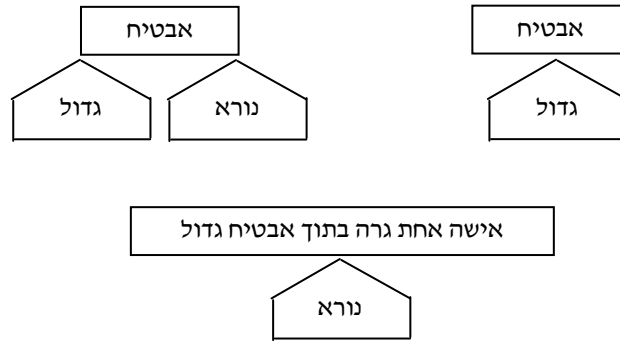
ת 3 : נורא שהאבטיח גדול.

ת 4 : נורא שהיא גרה כל פעם במעונות שאינם מחזיקים מעמד.

פעילות כזו רצוי שתתנהל בטון משועשע (המתאים לאווירה שבשיר), שיבהיר, שכל אותן שאלות תוכן אינן נשאלות כל כך ברצינות. חשוב לבדוק אם פעילות זו מתאימה לכיתה, או שהיא קשה מדי.

ניתן לעמוד בשיר על המשמעויות, על הגמישות ועל ההומור שבשיר על ידי ניסיון לבנות תבניות שהילדים יוכלו לשחק בהן. כך ייווכחו הילדים, שלכל משפט אפשר להרכיב תבניות שונות. לדוגמה :

מה נורא?

מה הכניסה האישה לגזר?

